

Maandblad 't Oermyker

Stichting

Heemkunde Markelo

Jaargang 14
Nummer 1
April 2011

Marclo's Chronyke

Uitgave van de Stichting Heemkunde Markelo

ISSN 1877-0754

Inhoud

Van de redactie	3
Een Volkshogeschool bij Markelo	5
Tragisch verhaal van het jonge gezin van Gerrit en Aaltje Piepersmit	16
Brookschole	29
Rietwinning	36
Wat wij ontvingen	40

Redactieleden

Mw. W. Roodhorst, Pr. Irenestraat 13, 7475 BW Markelo,
tel. 363795

Mw. A. ten Hove-Schreurs, Diekink 12, 7475 DS Markelo,
tel. 362916

J.G. Hidders, Rijssenseweg 25, 7475 VB Markelo, tel. 361833

G.J. Leferink, Tolweg 57, 7475 BH Markelo, tel. 361890

W. Schreurs, Tolweg 27, 7475 BG Markelo, tel. 361814

W.Koldewijn, Wiemerinkweg 19, 7475 BS, Markelo, tel. 362297

J.F.Kolkman, Worsinkweg 14, 7475 TW Markelo, tel. 362856

Stichting Heemkunde Markelo.

Internet: www.stichtingheemkundemarkelo.nl

Secretariaat: A.H. Vedders, Van Hogendorpstraat 24, 7241 HG

Lochem. E-mail: antonvedders@hetnet.nl

Van de redactie

Nieuw Onderkomen

De Stichting Heemkunde Markelo, opgericht 1 maart 1996, heeft ruim dertien jaar haar werk ‘ondergronds’ moeten verrichten.

Al die jaren heeft ze gestreden voor een beter onderkomen. De vrijwillige medewerkers van de stichting hebben het dan ook als een soort bevrijding ervaren, dat zij thans hun werk kunnen doen in een geheel nieuw ingericht ruimte van het Dienstgebouw van de Kerk.

Door een financiële bijdrage van het Hessenheemfonds en het Rabo-projectfonds was het tevens mogelijk om nieuw meubilair aan te schaffen. Vanaf eind november 2010 tot en met januari 2011 is er door de medewerkers hard gewerkt om de nieuwe ruimte in te richten. De verhuizing van het archief, dat ook door de vrijwilligers is gedaan, vergde veel tijd. Alleen al de foto's, ruim 30.000 in hangmappen en ruim 130.000 krantenknipsels, vereisten veel geduld.

Het nieuwe onderkomen

De opening van onze nieuwe ruimte, op vrijdag 14 januari 2011, werd verricht door de wethouder van de gemeente Hof van Twente de heer P. van Zwanenburg. Dit gebeurde door een symbolische steenlegging, een vuurstenen handvuistbijl, in de vitrine. De open dag die op zaterdag volgde trok heel veel bezoekers, waarvan er verschillende ons een financieel steuntje in de rug gaven.

Symbolische steenlegging door wethouder P. van Zwanenburg

Uiteraard zijn we daar heel blij mee, wij kunnen op dit gebied nog wel steun gebruiken. Ons wensenlijstje omvat nog de restauratie van kadastrale leggers en nieuwe PC's.

Donateurs die de open dag gemist hebben nodigen wij hierbij nog van harte uit om een kijkje te komen nemen.

Donateur-bijdragen

Nu het huisvestingsprobleem is opgelost worden we geconfronteerd met, deels, niet voorziene financiële lasten. Door de alom bekende financiële crisis is de gemeente genoodzaakt om te bezuinigen, met name op de subsidies aan het verenigingsleven. Daarnaast zijn er in de afgelopen jaren tal van prijsverhogingen doorgevoerd zoals o.a. de drukkosten van Marclo's Chronyke en de portokosten. De normale huurkosten van ons onderkomen, de niet voorziene gemeentelijke korting op de subsidie en de kostenstijgingen plaatsen ons voor een financiële puzzel. Deze is met een extra kostenbeheersing niet op te lossen. Voor de inkomsten zijn we naast de gemeentelijke subsidie afhankelijk van de vrijwillige bijdragen van onze donateurs.

Deze vrijwillige bijdrage met een minimum van € 12,50 c.q € 15,00 per jaar is de afgelopen jaren steeds hetzelfde gebleven. Tijdens de open dag hebben verschillende donateurs aangegeven dat zij geen bezwaar hebben tegen een geringe verhoging. Vandaar dat wij met enige schroom durven vragen of u akkoord kunt gaan met een verhoging van de vrijwillige bijdrage van € 12,50/€ 15,00 naar minimaal € 17.50 per jaar. Mocht dit voor u bezwaarlijk zijn, dan horen wij dit graag van u. Wij hopen echter dat u ons blijft steunen zoals dat tot nu toe het geval is.

Zonder reactie van u worden de gewijzigde bedragen in het vervolg van uw rekening afgeschreven.

Voorlopig voldoende ruimte

Een Volkshogeschool bij Markelo

De huidige economische crisis kruipt schoorvoetend uit het dal al zullen we nog lang de gevolgen ervan ondervinden.

Moeilijke tijden vragen om mensen met ideeën en vooral met visie. In de dertiger jaren van de vorige eeuw was de ellende nog veel groter. Toch stonden er mensen met visie op om de bevolking de weg omhoog op te leiden. Juist in die zorgelijke jaren ontstonden in ons land initiatieven, die zouden leiden tot de oprichting van een tweetal volkshogescholen: 'Allardsoog' in Bakkeveen en 'Diependaal' in Markelo.

In het boek over de Marke Elsen, dat een van de komende jaren verschijnt, zal uitgebreid aandacht worden besteed aan 'Diependaal' en vooral aan de rol, die het heeft gespeeld in de buurt.

Ontwerp Volkshogeschool Oost-Nederland

In dit artikel willen we aandacht schenken aan de omstandigheden, die tot de oprichting van 'Allardsoog' en 'Diependaal' hebben geleid en de visionairs, die aan de wiegen hebben gestaan.

Eerste steen

Het was in alle opzichten een historisch moment toen in tegenwoordigheid van talrijke genodigden op zaterdag 30 september 1938 de eerste steenlegging plaats vond van de volkshogeschool 'Diependaal'.

Historisch door de grote internationale spanningen die Europa in z'n greep hielden en met name "Het verdrag van München", dat een dag eerder was gesloten.

De heer J.G. van Busschbach, voorzitter van de werkgroep ‘Oost Nederland der Volkshoogeschool,’ stond in zijn openingswoord in de eerste plaats stil bij die grote internationale spanningen. Hij sprak van een ‘ontroerend moment’, omdat het tot voor kort onvermijdelijk scheen dat een oorlog zou uitbreken. In dit ‘Verdrag van München’, dat een dag eerder was ondertekend door enerzijds de premiers Daladier (Frankrijk) en Chamberlain (Groot Britannië) en anderzijds Hitler en Mussolini, werd de “Anschluss” van Oostenrijk en de agressieve bezetting door de Duitsers van het Sudetenland in Tsjecho-Slowakije door de Europese mogendheden geaccepteerd.

Eerste steenlegging door Dr v.d.Wielen en dhr J.G. van Bussenbach

Europa was er (toen nog) van overtuigd dat met dit verdrag een oorlog was voorkomen.

De dreigende taal van Hitler Duitsland, die meer en meer in daden werd omgezet, veroorzaakte internationale spanningen en zorgde voor een steeds grotere verdeeldheid, ook in de Nederlandse samenleving. Deze

zorgelijke ontwikkelingen toonden volgens de voorzitter eens te meer de noodzaak aan van het volkshogeschoolwerk.

“Wij staan hier aan het begin van een taak in Twente, die tot opgave heeft te werken aan de geestelijke samengroei van ons volk. Niet door opgelegde uniformiteit, eenzijdige belichting van, of propaganda voor deze of gene opvatting maar door te werken aan een gevoel van saamhorigheid.

Nog teveel zijn verschillende groepen van ons volk gescheiden, niet alleen door opvatting, belangen en omstandigheden, maar ook door wederzijdse onbekendheid met elkaar. Er moet een geest komen van overbruggen, respect voor anderen en moed van eigen overtuiging, zonder bekrompen chauvinisme.”

In het volkshogeschoolwerk zou het nationale element daarom een belangrijke rol moeten gaan spelen om tegenwicht te bieden aan de toenemende Duitse invloeden.

Volkshogeschool in aanbouw

Zo was de gedachte ontstaan langs de oostgrens van ons land een aantal volkshogescholen te stichten, teneinde de bewustwording van het Nederlandschap bij de bevolking daar te versterken. En zo zou de tweede Ne-

derlandse volkshogeschool in het oosten, in Markelo worden gebouwd. De grote motor achter de eerste volkshogeschool in Bakkeveen – Dr. H.G. W. v.d. Wielen was de eer toebedeeld de eerste steen te leggen. Hij en zijn team hadden immers de ideeën van Bakkeveen naar Markelo gebracht en stonden zo aan de wieg van ‘Diependaal’. Om die verbondenheid te onderstrepen: *“zal er van Diependaal iets naar Allardsoog gaan. Deze oude Markelose grond bevat zwerfkeien van buitengewone schoonheid van kleur en kristal. “Wij zullen zorgen dat een aantal der mooiste exemplaren, die de bouw opleveren naar Bakkeveen worden gebracht”, aldus de heer Busschbach in zijn dankwoord.*

Bakkeveen

De eerste volkshogeschool, “Allardsoog”, was in 1932 geopend in Bakkeveen. De volkshogeschoolgedachte stamde uit Denemarken waar in het midden van de 19’ eeuw grote armoede heerste, de bevolking *“zich in overschilligheid liet onderdompele”* en de Duitse invloed een reële bedreiging vormde voor de Deense volksaard.

Hoewel de volkshogeschoolgedachte vooral gericht was op de ontwikkeling van de bevolking zag men het ook als een mogelijkheid de Denen meer Deens-bewust te maken.

De Duitse ‘bedreiging’ was mede aanleiding tot het stichten van scholen in het grensgebied van Zuid-Jutland. Zo hoopte men Noord-Sleeswijk voor Denemarken te behouden.

In Nederland kwam de eerste volkshogeschool in 1932 tot stand in Bakkeveen in Friesland . Ze was min of meer een voortzetting van het pionierswerk van Jarig van der Wielen. Hij had na veel omzwervingen door binnen- en buitenland voorgoed het anker van zijn woonschuit in Friesland uitgeworpen. Hij was een sociaal bewogen man, die als wet- houder in de gemeente Opsterland projecten opzette om de bevolking *“te bevrijden van het juk van werkeloosheid en armoede.”*

Bij deze oom Jarig kwam zijn neef H.G.W. v.d. Wielen met een aantal mede initiatiefnemers, waaronder H.D. de Vries Reilingh, op een lo- geerpartij waarop het volkshogeschoolwerk van allerlei kanten werd besproken.

De groeiende verdeeldheid onder de bevolking, veroorzaakt door ar- moede, grote werkeloosheid en de Duitse dreiging speelden in hun ge- sprekken een centrale rol.

Crisisjaren

Een betrokkene, die het vanaf het begin in Bakkeveen allemaal heeft meegemaakt vertelt:

“Eerst was er niks, hè. Jarig van der Wielen is er allemaal mee begon- nen. Was die niet in Denemarken geweest? Daar was toch een volks- hogeschool? Of had hij het in Amerika geleerd, toen hij daar in fabrieken en op boerderijen gewerkt had? Hij had hier op het drielanden- punt Drenthe, Friesland, Groningen een stukje grond gekocht, nadat hij eerst in een woonschuit had gewoond. En samen met de buurtbe- woners heeft hij hier het Oude Huis gebouwd van tweedehands materi- aal.’t Was net zo’n Albert Schweitzer, hij trommelde ons allemaal op en zei: ‘Kom eens een avond bij mij, wij moeten hier wat doen, we kunnen hier niet stilzitten.’

Waar we het over hadden? Nou in het begin van de dertiger jaren was het hier zo slecht, er was armoede en honger en de mensen kwamen in verzet. Er waren arbeidersopstanden, die door politie te paard uiteen werden gejaagd.

En toen zei Van der Wielen: 'Jullie moeten er eens uit.' We gingen naar vliegveld Eelde en naar de proeftuinen in Frederiksoord. Als je Van der Wielen hoorde kreeg je weer moed.

Eerst moesten de mannen komen en later ook de vrouwen om wat te leren, naaien en koken en zodoende kwamen er cursussen, heel primitief maar toch aardig, je praatte met elkaar, de een leerde de ander en je leerde elkaar begrijpen en verdragen. 't Was echt buurtwerk. 'n Volkshogeschool was het toen nog niet. Dat idee kwam pas later toen Henk van der Wielen kwam en Hans De Vries Reilingh en anderen. Toen hebben ze de werklozen hier gehaald en de boerenzoons ook van verder weg, zo is het begonnen".

De oprichtingsvergadering was op 22 mei 1930 toen een viertal personen, onder wie de Almelose architect Jan Jans, "naar Bakkeveen trok, teneinde een bezoek te brengen aan de ontginning

De bouw vordert gestaag

van den heer J. van der Wielen op Allardsoog aldaar. Deze had nl. laten weten, dat hij voor de eventuele bouw van een Volkshogeschool wel eenige terreinen bereid was af te staan. Een en ander werd bezichtigd en architect Jans kreeg namens de groep opdracht een ontwerp eener zoodanige Volkshogeschool te maken."

Markelo

Het bestuur van de inmiddels gevormde werkgroep Oost Nederland der Volkshoogeschool presenteerde op woensdag 27 april 1938 haar plannen op een voorlichtingsbijeenkomst in Hotel 'Lichtendahl' in Markelo.

In dit bestuur, bestaande uit 10 personen, had namens Markelo, naast de (toekomstige) directeur H. D. de Vries Reilingh ook Mevr. M. Meengs-Heilersig zitting.

De Raad van Toezicht had een brede Overijssels/Gelderse samenstelling. Onder de 29 leden was één Markelose vertegenwoordiger: Burgemeester Korthals Altes.

Een honderdtal zeer betrokken vertegenwoordigers van veelal agrarische organisaties was voor deze bijeenkomst naar Markelo gekomen.

Dr. H.G.W. v.d. Wielen hield een warm pleidooi en gaf daarbij een overzicht van de werking en de resultaten van de volkshogescholen in Denemarken en natuurlijk Bakkeveen.

Hoewel de volkshogeschoolgedachte steeds meer ingang vond in Nederland had Twente zich daarbij het meest actief getoond *“door de koe daadwerkelijk bij de horens te vatten”* en zo was de keus gevallen op Markelo als vestigingsplaats.

Er was inmiddels besloten tot de aankoop van 9 ha grond. Binnen enkele weken was het benodigde geld in de vorm van obligaties bijeen en kon een begin worden gemaakt met een bouwsom. Zo werd ‘Diependaal’ eigenares van een mooi terrein met een kleine boerderij aan de voet van de Friezenberg. Na afloop van de bijeenkomst trok het gezelschap naar de Friezenberg om de locatie te bezichtigen. In het “propagandageschrift voor Twente” dat enige tijd later verscheen met als titel ‘Wat wil men te Markelo?’ werden doelstellingen en werkwijze uiteen gezet.

“Maar”, schreef het bestuur: “met de aankoop hiervan zijn onze beschikbare middelen uitgeput. Wil de zaak echter goed doorgevoerd worden, dan is nog een belangrijk bedrag nodig.”

Gelukkig zegden een viertal grote organisaties belangrijke financiële steun toe

Wat wil de Volkshogeschool

De omschreven doelstellingen moeten we lezen tegen de achtergrond van de toen geldende crisis en de dreigende taal uit Hitler-Duitsland:

“De volkshogeschool wil de jongeren vormen tot mensen, die zedelijk denken, die handelen uit geloof en innerlijke bewogenheid, die sterk in het leven staan en die inzicht hebben in menselijke en maatschappelijke verhoudingen.”

Alleen een dergelijke krachtig gevormde jonge generatie zou in staat zijn onze volkscultuur en ons maatschappelijk leven te vernieuwen *“en af te rekenen met de geestelijke verwildering, verslapping en vervlakking, die gelegen is in de ten top gedreven sensatie-cultuur van een wereld, die op dit ogenblik dreigt zowel stoffelijk als geestelijk ten onder te gaan.”*

Men wilde dit bereiken door jonge mensen uit verschillende bevolkingsgroepen voor korter of langer tijd samen te brengen in cursussen *“die tevens een werk- en levensgemeenschap zijn.”*

De meest deskundige inleiders zouden hierin voorlichting geven en *‘ruime gelegenheid tot gedachtenwisseling bieden’*.

Volkshogeschool “Diependaal” in Markelo

Als samenbindend element werd er gezamenlijk *‘gearbeid’* en sport, zang en muziek beoefend. Belangstelling wekken voor oude en nieuwe volkscultuur zou tenslotte veel aandacht krijgen.

Het hoofdgebouw zou plaats gaan bieden aan 60 tot 70 personen. “In overeenstemming met de omgeving draagt het gebouw het boerentype.”

Onder architectuur van Jan Jans wordt het werk uitgevoerd door de aannemers Bakker en Eshuis. 't Bouwwerk doet denken aan Saksische bouwstijlen, aan het type van hyper-moderne boerenbehuizingen."

De winter van 38/39 zorgde voor vertraging in de bouw en zo kwam het dat de eerste cursus al startte voor het gebouw gereed was. De 30 cursisten van deze 'Algemene Plattelandscursus' waren ondergebracht in de jeugdherberg in Nijverdal.

Van 20 februari tot 4 maart 1939 werd o.l.v. directeur De Vries Reilingh gewerkt aan het volgende programma :

- "De geschiedenis van het Nederlandsche platteland" door H.D. de Vries Reilingh
- "Huidige landbouwvraagstukken" door H.G.W. van der Wielen
- "Letterkunde in dialect" door J.Jans
- "Tweentsch volksleven" met film door A.C. Meyling
- "Landelijke bouwkunst" door J.Jans
- "Het platteland in geestelijk opzicht" door J.W.Samberg
- "De stad en haar karakter" door J.G. van Buschbach

Er moest daarnaast "*stevig gearbeid*" worden, want het praktische werk was minstens zo belangrijk. De cursisten hadden n.l. een belangrijk aandeel in de verdere inrichting van het gebouw en vooral het terrein. "*Het omringende kale land zal eerlang omgetoerd zijn in bloeiende tuinen, dank zij het werk der cursisten.*"

Cursisten aan het werk om tuinen aan te leggen

Opening

Op zaterdag 25 maart 1939 werd 'Diependaal' officieel geopend. In de vele toespraken waren de heersende crisis en de spanningen in Duitsland telkens terugkerende onderwerpen. Burgemeester Korthals Altes memoreerde dat de raad zich in de laatst gehouden vergadering had afgevraagd *"of we nog wel leven in een beschaafde wereld en we vragen ons af of de geleerdheid de menschheid heeft verder gebracht. Kennis genomen hebbende van het werk hier kunnen we zeggen, dat het volkshogeschoolwerk begrip brengt en dit begrip is een groote factor in deze moeilijke tijden."*

Ook Dr. H.G.W. van der Wielen, inmiddels landelijk leider van het volkshogeschoolwerk, sprak over de sombere tijden. Ook 'Allardsoog' was gesticht in bange uren midden in de agrarische crisis en die sombere dagen deden ook denken aan de economische crisis in Denemarken toen daar het volkshogeschoolwerk begon.

Opening Volkshogeschool met toespraak van de voorzitter J.G. van Busschbach

De heer J. Banis uit Almelo sprak als president van de Raad van Toezicht de wens was uit: *"dat in deze tijden waarin mensen steeds meer aan zichzelf gaan denken, de volkshogeschool er in mag slagen meer begrip en waardering voor elkaar tot stand te brengen."*

Ir. J.C. Keijser die namens de OLM sprak, stelde dat *"er grote blijdschap heerste bij de boerenorganisaties. Lange tijd volgden de jonge boeren enkel landbouw-technisch onderwijs. De culturele inbreng van de volkshogeschool zou jonge boeren en boerinnen een geweldige stimulans geven. Omdat de cursussen openstaan voor alle lagen van de bevolking zullen ze zeker bijdragen om de tegenstelling stad-platteland te overbruggen."*

Ook vertegenwoordigers die de belangen van de vele werklozen behartigden spraken de wens uit dat de volkshogeschool mocht bijdragen aan volksontwikkeling en volksopvoeding.

Er werden veel cadeaus in ontvangst genomen. Met een algemeen dankwoord werden ze door de voorzitter bedankt: *“Het is onmogelijk hier namen te noemen, doch twee wil ik er naar voren brengen: Gerda Meengs en haar broertje, die de aschbakken hebben gegeven.”*

Naar goed Markelo's gebruik bood de heer Roosdom, vooral bekend om het maken van de “ouderwetsche boerenwandelstokken,” aan het slot van de plechtigheid een goastok aan.

De heer Roosdom biedt een goastok aan

De aanwezigen konden daarna een kijkje in het gebouw nemen, waarbij Jan Jans als architect

en ontwerper een toelichting gaf op de bouw en het interieur.

Dat is Diependaal

Een bezoeker, die een van de eerste jaarvergaderingen bezocht, geeft een beeldend verslag van de ligging, het gebouw en de sfeer.

“A-j der ankomt op Diependaal dènk iej, ha, wat lig det hier mooi, det groote huus met zien reeten dak, wat past det hier mooi in de umgevinge.... Iej wödt der vrendelijk ontvangen en iej veult der oew doalijk op oew gemak.

*A-j de zaal inkomt en rond kiekt, veul ie-j, det 't oew door weldoedig an dut, door hank zonne röstigheid tusschen dee baksteenmuren, dee groote broene balken, dee deuren met zwatte hengsels...
En dan det uutzich...zoo wied...ne weide, woer 't bonte vee in grööst en door achter, umhooge welvend , de golvende akkers.*

Links nen klein boerenhuusien met an weerskaanten nen paar beume, rechts ne mooie riegoe accaziabeume en door schuuns achter, lege vot edökken, ne oale boerderieje.....'k zol hoaste zeggen: het kon neet mooier.

In de zaal riegt zich de toafels en steule langs de kaanten. Het bestuur zet zich tegenoaver den schoorsteen, de aanderen könt zitten woer ze wilt. Door is van alle soort volk, geletterden en ongeletterden, platte laanders en stadschen en zee zint allemoal eigen onder mekaar. Dat is Diependaal.

Wee der een keer ewes hef, wil der gerne weer hen."

Luchtfoto Volkshogeschool Diependaal 1950

Tragisch verhaal van het jonge gezin van Gerrit en Aaltje Piepersmit

*“Waar de eerlijke armoe zucht, of 't schamel weesje schreit,
Blijft steeds het Nederlandsch hart tot hulpbetoon bereid.”*

Tegenwoordig kunnen we een beroep doen op een veelheid aan hulp- en zorgverleners. In ‘de goede oude tijd’ was dat wel anders. Hulp van familie of Noaberschap vormde vaak de enige mogelijkheid. En al had ‘elk huisje zijn kruisje’, sommige mensen werden wel heel erg door het noodlot achtervolgd, zodat familie en noaberhulp zwaar op de proef werden gesteld. Een schrijnend voorbeeld hiervan is het jonge Markelose gezin van Gerrit en Aaltje Piepersmit.

Aan het begin van de 19^e eeuw woonden **Gerrit Piepersmit** en z'n vrouw **Aaltje Heijink** in de Dijkerhoek op de boerderij ‘Absoluut’ nu Larenseweg 30 (‘Marke van Marckelo’ pand 51)

Erve Absoluut gezien vanaf de kant van Laren. De (onverharde) Larenseweg loopt tussen huis en schuur door. Ca. 1900

Ze waren op 29 april 1821 te Laren getrouwd en naar Markelo getrokken waar **Gerrit** de kost verdiende als landbouwer.

Er rustte bepaald geen zegen op dit huwelijk, vooral rond de geboorte van hun kinderen.

In mei 1822 werd een tweeling geboren, waarvan slechts één kind, **Gerrit Hendrik**, in leven bleef.

Twee jaar later kreeg het echtpaar weer een tweeling: **Hendrika** en **Teunis**. Al snel bleek dat **Teunis** een zorgenkindje was.

Op 17 oktober 1825 werd een drieling geboren: **Aaltje**, **Anneken** en **Albert Jan**. Iedereen was verbijsterd toen moeder **Aaltje**, 2 uur na de geboorte van het derde kind, overleed.

Vader **Gerrit** bleef achter met de verantwoordelijkheid voor 6 kinderen, waarvan de oudste pas 3 was.

Dit trieste verhaal riep bij velen de vraag op hoe het nu toch verder moest met de 6 achtergebleven, nog zo jonge kinderen. Door bemiddeling van de Larense dominee **Kalckhoff** en zijn Markelose collega **Stroink** verscheen een maand later, op 15 november 1825, een dramatisch artikel in de Arnhemsche Courant:

Zeldzaam, maar tevens treurig, voorbeeld van mensche-lyke vruchtbaarheid.

“Aaltjen Heyenk, sinds den 29 April 1821 gehuwd met Gerrit Piepersmit, onbemiddelden daglooner te Markelo, verlost den 17 October jl. van drie welgeschapene kinderen, zijnde twee meisjes en één jongen, welke op Zondag den 6 dezer in de Gereformeerde kerk te Markelo gedoopt zijn.

Doch de moeder stierf een uur na de geboorte van het derde kind. De te laat gekomen Vroedmeester meende, dat zij nog een vierde kind droeg, maar het lijk niet geopend zijnde, is zulks in het onzekere gebleven.

In Mei 1822 bragt gezegde A. Heyenk twee welgeschapen kinderen, doch een dood, ter wereld, en in het begin van 1824 andermaal tweelingen, welke beide nog leven. Binnen 3½ jaar werd zij dus moeder van 7 kinderen, van welke zes nog leven. Van dezen zijn de drie jongsten door de Diakonie te Markelo aan vreemden besteed,

maar de drie anderen door de familie te Laren overgenomen; terwijl de vader, buiten staat de huishouding voort te zetten, op nieuw eene boerendienst zal aanvaarden. De laatstgenoemde was afwezig, toen de drievoudige verlossing en het sterven zijner vrouw voorviel. Welk een ontzettend tooneel dus voor dezen man, bij zijne intrede in het huis, het vorige drietal kinderen eensklaps verdubbeld, maar hen allen tegelijk moederloos, en zich zelve beroofd te zien van eene geliefde gade! De uitgever dezer zal zich gaarne belasten met de bezorging van hetgeen milddadigen voor de hulpbehoevende kinderen mogten willen afzonderen.”

Deze uitgever - C.A.Thieme - richtte zijn oproep niet aan dovemansoren. Uit verschillende delen van ons land kwamen giften binnen, waarvan telkens in de krant melding werd gemaakt.

De ondergetekende geeft bij deze dankbaar berigt, dat hij, voor de hulpbehoevende kinderen te Markelo, door den heer V.D. te Wageningen, namens eenige Menschevrienden aldaar eene som van f 7 heeft ontvangen.
Arnhem, den 18 November 1825

C.A.THIEME

*Voor de hulpbehoevende kinderen te Markelo, is bij den ondergeteekende nader ontvangen:
Van de heer N.v.R. f 9. Van eenige menschevrienden in een besloten gezelschap f 10,60
Door den heer W.K. Mandemaker te 's Hage van N.N. f 10. Uit een burgergezin te Zutphen f 5,25. Te zamen f 34,85*
Arnhem, den 21 November 1825

C.A.THIEME

Om het schrijvende van dit geval nog meer onder de aandacht te brengen richtte **ds. Kalckhoff**, mede namens **ds. Stroinck** een open brief aan uitgever Thieme. (On)gewild brachten ze hiermee een

inzamelingsactie op gang, die uniek was voor die tijd en zou leiden tot een opbrengst van ruim f 1000. Naar de huidige maatstaven een bedrag van € 10.000.

Aan den Uitgever der Arnhemsche Courant

“Heb dank Mijnheer! Voor de zoo gereede plaatsing in uwe Courant van mijn ingezonden berigt betreffende de huisvrouw van G.Piepersmit, die, binnen 4½ jaren, tweemaal tweelingen en kortlangselfs drielingen ter wereld bragt, doch een uur daarna bezweek (vermoedelijk met nog een vierde ongeborn kind) met achterlating van een verlegenen echtgenoot en zes hulpbehoevende kinderen! Dank in ’t bijzonder, voor uw dienstvaardig aanbod, ten behoeve der kinderen, bij mijn berigt gevoegd. Dat hetzelfde niet vruchteloos is geweest, verblijdt mij te meer, daar ik dat huisgezin van nabij ken, en met deszelfs treurig lot bijzonder begaan ben.

G. Piepersmit en Aaltjen Heyenk (beiden uit Laren) heb ik jarenlang in de Godsdienst onderwezen, tot leden der gemeente aangenomen en op 29 april 1821 kerkelijk in den echt verbonden. Bovendien was ik meermalen getuige van de kinderlijke liefde en het voorbeeldig geduld, waarmede Aaltjen Heyenk hare bejaarde moeder, vooral in eene langdurige ziekte, bijstond. Geen wonder derhalve, dat de tijding van het ontzettend ongeval mij bijzonder trof, en, na een nauwkeurig onderzoek, tot de openbaarmaking van hetzelfde drong!”

Ds. Kalckhoff was diep begaan met het leed, dat de familie had getroffen. Bij een bezoek aan ***Aaltjes*** 70 jarige moeder, die inwoonde bij haar zoon in Verwolde, zag hij haar *“omringd van een viertal zeer jonge kleinkinderen, waarvan de eene helft aan haren eenigen zoon toebehoort, en de andere helft, van de overledene dochter, daags te voren, mede in hare enge woning was overgebracht.”*

Hij zag al snel dat van deze laatstgenoemden ***Teunis*** dan wel gezond oogde, maar *“zoo zwak is in de beentjes, dat het denklijk nooit zal kunnen gaan noch staan. Met aandoening zag ik zelfs dit kind zijne toontjes in den mond steken, om daaraan te zuigen .“*

“De bezige, maar bedrukte grootmoeder, welke de drievoudige verlossing en het sterven harer eenige dochter bijgewoond had, en over dat verlies natuurlijk bitter bedroefd was, verhaalde mij nauwkeurig al het voorgevallene, onder anderen ook dit, dat de dochter, vóór de drievoudige verlossing, meermalen had gezegd: “Moeder! Ik geloof vast in deze kraam te zullen bezwijken; en als dit gebeurt, zorg dan toch, bid ik u, inzonderheid voor dat sukkel-kind!”

Met dit ‘sukkelkind’ werd **Teunis** bedoeld. De benaming was helaas juist, want hij overleed al op 7 april 1826, 2 jaar oud.

Kalckhoff schreef verder, dat de drie ‘oudsten’ door de wederzijdsche familie zouden worden verzorgd. **Aaltjes** broer en **Gerrits** zus zouden ieder een kind (*gratis*) voor hun rekening nemen. Het ‘sukkel-kind’, zou vooral onder de hoede van Aaltjes moeder komen en *“het zal worden opgekweekt voor een matig kostgeld, dewijl haar die last anders veel te zwaar valt.”* De drie jongste kinderen, **Aaltje**, **Anneken** en **Albert Jan** waren door de Diaconie van Markelo *aan vreemden* besteed.

Het is niet bekend wie *“die vreemden”* waren, waarbij de kinderen in Markelo werden ondergebracht. Wel is bekend, dat **Anneken** en **Albert Jan** in Herike hebben gewoond. Toen **Albert Jan** namelijk al na 8 weken eind 1825 overleed en **Anneken** in 1828, werd beide keren de aangifte gedaan door buurman **Jan Oldenhof**, stroodekker. Deze woonde op ‘Klein Oldenhof’, nu Rijssenseweg 10 (‘Hericke’ pand 192) De eerste keer werd hij vergezeld door **Teunis Stoelhorst**, die woonde op ‘Aandendijk/Peters’, nu Postweg 3 (‘Marke van Markelo’ pand 155) en bij het overlijden van **Anneken** door **Jan te Dam**, woonachtig op ‘Potplas’ of ‘Plashutte’. (‘Hericke’ pand 197)

‘Arme’ Diaconie

“Maar van waar moeten die penningen komen?”, vroeg **Kalckhoff** zich af. De schraal bedeelde en reeds met drie kinderen belaste Diaconie van Markelo, had zich, *“volstrekt onvermogen verklaard tot verdere ondersteuning; en die van Laren mag men kwalijk met een vreemden last bezwaren.”*

Kortom, er zou niets anders opzitten, dan de geringe opbrengst van den onlangs verkochte inboedel, na aftrek der schuld, te besteden tot

onderhoud van dat kind. Maar deze opbrengst was nauwelijks toereikend. *“En als dat geld verteerd is, en het kind in leven blijft, wat dan?”*

‘De ongelukkige vader, die *“de bezuinigde overwinst”* van zijn 25-jarige dienst steeds in de huishouding had gestoken, had deze door de tragische dood van zijn vrouw grotendeels verloren. Als dit weinige geld voor het ‘sukkel-kind’ bestemd zou zijn, was hij *“van alles af. – Het ontbreekt hem al aan de noodige kleeding en aan geld voor den aankoop van een koebeest of ettelijke schapen; ten behoeve van de boerendienst, welke hij, ofschoon reeds 43 jaren oud, met Mei aanvaarden moet. (Hier in den omtrek verdient de boerenknecht echter weinig gereed geld, maar eene zoogenaamde toebate, waaronder behoort het vrije voeder voor een beest of ettelijke schapen, welke hij dan telkens met voordeel zoekt te verkoopen.)”*

Tot slot richtte **Kalckhoff** zich tot de lezers, met de mededeling dat hij reeds het genoeg had van *“eenige menschevrienden te Zutphen”* f 28,85 en bovendien twee schapen te mogen ontvangen.

“Het zou mij zeer verblijden, als er nog meerdere liefdegiften mogten volgen en daaruit een spaarpotje kon worden daargesteld, deels tot onderhoud van het meergenoemd sukkel-kind, deels tot ondersteuning van den vader; vooral in geval van ziekte enz., deels, eindelijk ter goedmaking der kleeding en schoolbehoefte voor de beide andere kinderen, en mitsdien ter verligting der met derzelve onderhoud sich belast hebbende huisgezinnen.”

Hij eindigde het schrijven met een oproep aan uitgever Thieme: *“Gelief van dezen brief zoodanig gebruik te maken, als UEd. dienstig oordeelt. Met nogmaals dankbetuiging voor uwe betoonde dienstvaardigheid en door UEd. Tevens aan de milde gevers, voor hunne edelmoedige bijdragen, heb ik de eer te zijn, Mede uit naam van Ds. STROINK te Markelo”*

UEd. Wederkeerig Dienstvaardige Dienaar

*Laren, bij Zutphen
Den 2 December 1825*

*J.G.C. Kalckhoff
Predikant*

Met de oproep werd menig hart geraakt en regelmatig publiceerde De Arnhemsche Courant de namen en bedragen van gulle gevers.

*“De ondergeteekende heeft wederom de volgende liefdegaven voor de ongelukkigen Kinderen te Markelo ontvangen, als: Van N.N. te Arnhem f 2. Van iemand die niet genoemd wil zijn een tiengulden-stuk, d.i. f 10. Van H. uit Arnhem f 5,60. Van eene onbekende door Mevrouw Staats Evers f 7. Van den Heer J.C. te Arnhem, vier Zeeuwsche Rijksdaalders, d.i. f 10,40
Te zamen f 35
Arnhem, den 7 december 1825 C.A.THIEME*

Er waren ook mensen, die hun gift vergezeld deden gaan van opmerkingen of opbeurende woorden.

Zo schreven L.E.B. en J.B.Chr. te Utrecht:

*“Waar de eerlijke armoe zucht, of 't schamel weesje schreit,
Blijft steeds het Nederlandsch hart tot hulpbetoon bereid.”*

Er werden ook talloze kleine bedragen ontvangen, variërend van 30 cent *“van ene dienstmaagd, f 1 van eene kinderlievende huismoeder, tot f 2 uit de spaarpot van een tweejarig meisje.”* Eind december werd hiervan een overzicht gepubliceerd. De lijst vermeldde maar liefst 62 namen en een totaalbedrag van f 102

Behalve via de krant ontvingen ook de dominees giften, waarvan uiteraard ook melding werd gemaakt.

*Voor de moederlooze drieling-kindertjes van Gerrit Piepersmit, alle nog gezond en voorspoedig groeiende, ontvangen van Vriend BALLEET, Predikant te Wesepe, op zijn liefderijke vermaning, door leden zijner Gemeente bijeengebracht f 18:75. Nog een vriend uit Delden f 5:25.
Te zamen f 24
Wordende voor deze gifte vriendelijk bedankt.
Markelo, den 28 november 1825*

H.W.STROINK, Predikant

*Heden kan ik ondergeteekende met blijdschap melden, dat ik voor de drie Moederlooze Drielingkinderen van G.Piepersmit onder Markelo geboren, waarvan het Zoontje onlangs is overleden, ontvangen heb van den Heer G.Brouwer te Deventer, een Koffertje met allerlei Kleederstukken, benevens f 28:50 Ct. door Zijn Ed.en zijne vrienden bijeengezameld. En van Predikant Hattink te Rijssen f 13:20 Ct. door eenige leden uit zijne Gemeente gegeven, hartelijk dank ik voor deze liefdegiften.
Markelo, den 22 December 1825
H.W. STROINK, Predikant*

*De Ondergeteekende geeft bij deze met dankbare vreugde berigt, dat bij hem, voor de kinderen van G.Piepersmit te Markelo weder ontvangen: Door de vriendelijke bezorging van de heer M. te Nijmegen, van onderscheidene menschevrienden aldaar f 31:90. Van de heer C. te Amsterdam f 10. Van het genootschap: Liefde tot Orde, te Amsterdam f 14. – Te zamen f 55:90.
Laren, bij Zutphen,
Den 10 Februari 1826
J.G.C.KALCKHOF, Predikant*

Behalve contant geld werden giften in allerlei vorm ontvangen:

*Uit Deventer van N.N. een Napolitaansche coupon No. 660 waardig f 11:47.
Van J.S. in Friesland 1 coupon W.8., No 1367, bij Ketwich en Vroombergh en Wed. Willem Borski, verschijnende 18 Januarij 1826, groot f 7: 42½.*

In mei 1826 vinden beide dominees het tijd worden verantwoording af te leggen over de ontvangen gelden en de besteding ervan. Ze doen dit met een uitvoerig artikel in de *Arnhemsche courant* met als titel:

ERKENTELYK BERIGT

“Na den afloop der ruime bijdragen voor de moederlooze kinderen van G. Piepersmit vind ik mij door een aangenaam pligtgevoel gedrongen, tot openlijke dankbetuiging (ook namens Ds. Stroinck, te Markelo) aan alle edele menschevrienden, welke tot ondersteuning dier ongelukkigen zoo mildelijk hebben bijgedragen.”

Kalckhoff en **Stroink** hadden, behalve een aantal giften in natura, f 500,10 ontvangen en daarnaast, namens “*eenige Rotterdamsche vriendinnen; gedeeltelijk ten behoeve der grootmoeder van die kinderen en ook overigens tot bepaald gebruik, na overlijden van het sukkel-kind, f 100*”

Via boekhandelaar C.A. Thieme te Arnhem was de aanzienlijke som van f 446,70 beschikbaar.

Ds. Stroink ca. 1840

“*Dienvolgens zie ik mij in de hoogst vereerende en innig verblijdende gelegenheid gesteld, om, namens een groot aantal menschevrienden, ten behoeve der bedoelde ongelukkigen te kunnen beschikken over de vrij aanzienlijke som van f 946,80, behalve de bovengemelde f 100 voor een bijzonder gebruik bestemd.*”

*Van het, in mijn vorig berigt vermeld, zestal moederlooze kinderen van G.Piepersmit, zijn er twee overleden, t.w. op den 19 December de jongste drieling (**Albert Jan**) te Markelo-Herike, en dezer dagen (7 April) het door de overledene moeder zoo bijzonder aanbevolen sukkel-kind **Teunis**, ten huize der grootmoeder te Laren.”*

Met name dit ‘sukkelkind’ had de gemoederen bezig gehouden en bij sommige mensen veel losgemaakt, zoals “*de mij volslagen onbekende Mevrouw E. te B., welke, na een allersmartelijkst verlies van een eigen ééinig sukkel-kind, met het lot van den ongelukkigen **Teunis**” zo diep bewogen was, dat ze er alles aan deed om de grootmoeder in staat te stellen aan de wens van haar stervende dochter – de speciale zorg voor dit kind - te voldoen.*

Ze had niet alleen direct f 49½ voor kostgeld en kleding gezonden “maar vervolgens ook een zeer welkom geschenk voor de grootmoeder zelf, namelijk een voortreffelijk bed.”

Ook had ze gezorgd voor medicijnen voor het verzwakkende kind en toegezegd aan zijn verzorging te blijven toedragen.

Haar betrokkenheid bleek ook uit het volgende: “*Een woldoeksche rok*”, die de overleden **Aaltje** het laatste jaar, met behulp van haar moeder voor zich gemaakt had, was (na haar overlijden) bij de verkoop van de inboedel - tot grootverdriet van haar moeder – in vreemde handen geraakt.

Toen Mevrouw E. hiervan kennis kreeg stuurde ze Ds.

Kalckhoff ogenblikkelijk een coupon van f 7½ met het dringende verzoek, om toch te willen zorgen, dat de oude vrouw die rok van haar overleden dochter weer in handen kreeg.

“*Hij koste wat hij moge; zoo het nevensgaande ontoereikend is, om denzelven uit te koopen, zal ik bij nadere gelegenheid de rest aan U wel. Eerw. doen toekomen.*”

Omdat van de vier overgebleven kinderen twee voor rekening der onbemiddelde familie te Laren zouden komen en twee voor die der Diakonie te Markelo werd afgesproken het ingezamelde bedrag te verdelen.

Een klein deel zou achter de hand worden gehouden, om desnoods te kunnen dienen tot ondersteuning van vader **Gerrit** zelf “*mits ongehuwd blijvend*”, ingeval hij onverhoopt, door ziekte of anderszins, buiten schuld, hulpbehoefstig mocht worden.

“*Door eene hoogaanzienlijke Vrouwe*” werd **Gerrit** in staat gesteld, om de halve opbrengst van de verkochte inboedel (“*die in alles omtrent f 240 à f 250 zuiver zal bedragen*”) tot zijn eigen gebruik te besteden. Als hij daarbij “*eene boerendienst*” zal aanvaarden, zijn beide dominees van mening dat Gerrit “*zich zelve kan redden.*”

Punctueel wordt vervolgens elke uitgegeven cent verantwoord. Van het bedrag dat **ds. Kalckhoff** had ontvangen, had hij reeds f 52,77½ uitgegeven, deels tot verzorging van het overleden ‘sukkel-kind’ **Teunis** en deels voor de benodigde kleding van de vierjarige **Gerrit Hendrik** en 2¼ jarige **Hendrika**, “*welke beide zeer gezond en sterk zijn.*”

Het overgebleven zal ik in eene gevestigde spaarbank plaatsen om daaruit de verdere benoedigheden voor de beide genoemde kinderen te bezorgen. Om alle edele menschenvrienden, te verzekeren van mijn getrouw rentmeesterschap en behoorlijke zorg, en dat de penningen, ook na mijn overlijden of bedanken, in goede handen komen, heb ik vrijwillig besloten tot het benoemen van drie toeziende Voogden over mijne administratie.”

Tot deze drie toeziende voogden, benoemde hij in de eerste plaats, **G.J.Heijink**, Aaltjes broer en de beide anderen zouden worden gekozen “uit die edele menschenvrienden, welke voor de moederlooze kinderen de grootste bijdrage geleverd hebben.”

Ook **Ds. H.W.Stroinck** had ten behoeve van de in Markelo bestede kinderen **Aaltje**, **Anneken** en **Albert Jan** vele giften ontvangen. Dit geld zou – samen met het ‘Markelose’ aandeel van de totale opbrengst – “onder de administratie blijven” van het Armenbestuur te Markelo en onder toezicht staan van de predikant. Het niet direct nodige werd ook hier “in de Spaarbank gedaan”, om daaruit het kostgeld en verdere benoedigheden te voldoen.

Mochten ingeval van een vroegtijdig overlijden van deze kinderen, “nog eenige penninge voorhanden zijn”, dan zullen deze aan de andere kinderen ten goede komen. Natuurlijk zou dit laatstgenoemde punt, in een soortgelijk geval van toepassing zijn op de Larense kinderen. Helaas deed dit geval zich al snel voor. Zoals eerder geschreven overleed **Teunis** op 7 april 1826, maar ook **Albert Jan** was inmiddels op 15 december 1825 – 2 maand oud - overleden en **Anneken** stierf op 2 jarige leeftijd op 17 oktober 1828.

Iedereen die behoefte had te reageren op deze verantwoording van beide dominees of “gegronde tegenbedenkingen had, zoo er die mogten zijn”, werd verzocht dit binnen veertien dagen te doen via boekhandelaar C.A.Thieme, te Arnhem.

“In afwachting van den uitslag van dit verzoek, wenschen wij hartgrondig, en met herhaalde dankbetuiging, Gods besten zegen over elk hunner, en over onze bemoeijng met de ons aanbevolen moederlooze kinderen van G.Piepersmit.”

*Den 8 mei 1826
Laren, bij Zutphen
J.G.C.KALCKHOFF
Predikant.*

*Markelo,
H.W.STROINCK
Predikant*

Hoe het ‘t gezin verging:

Gerrit Piepersmit.

Geboren omstreeks 1781 te Verwolde, overlijdt op
20-03-1843, 62 jaar oud te Verwolde
Trouwt op 29 april 1821 te Laren met:

Aaltje Heijink

Geboren 1791 te Verwolde, overlijdt op 17-10-1825,
34 jaar oud te Markelo

De kinderen:

1. Gerrit Hendrik

geboren op 02-05-1822, overlijdt op 03-05-1847,
25 jaar oud en ongehuwd te Groot Dochteren.

2. NN

geboren op 02-05-1822

3. Hendrika

geboren op 25-01-1824, overlijdt op 09-11-1889 65 jaar
oud te Warnsveld
Trouwt op 20-11-1847, 23 jaar oud, met
Hendrik Jan Arendsen, 38 jaar, te Vorden

4. Teunis

geboren op 25-01-1824, overlijdt 07-04-1826 te Verwolde, 2
jaar oud

5. Aaltje

geboren op 17-10-1825, overlijdt op 17-09-1876 te Vorden,
51 jaar oud
Trouwt op 02-02-1853, 28 jaar oud, te Vorden met
weduwenaar Hendrik Gosselink 46 jaar

6. Anneken

geboren op 17-10-1825, overlijdt op 22-05-1828 te Herike, 2
jaar oud

7. Albert Jan

geboren op 17-10-1825, overlijdt op 13-12-1825 te
Herike, slechts 2 maand oud

bronnen:

"Arnhemsche Courant", editie 1825-1826

"De Marke van Hericke" en "De Marke van Marckelo" , uitgegeven
door de Stichting Heemkunde Markelo

Brookschole

Als er nu in Markelo iemand leefde die ouder dan 110 jaar zou zijn en ook nog in het Markelosebroek school had gegaan, dan had die persoon in 2007 het feest van het honderdjarig bestaan van de Brookschole kunnen meevieren.

Ja, de Brookschole, die was er niet zo gemakkelijk gekomen. Na de vaststelling van de leerplichtige leeftijd van 6 tot en met 12 jaar in 1901, hadden 44 ouders uit Markelosebroek aan het gemeentebestuur van Markelo verzocht om in hun buurtschap een lagere school te krijgen. Zij vonden, zeker voor de kleintjes, de afstand naar de dorpschool veel te ver. Het was ongeveer een uur lopen. Als het slecht weer was werden de kinderen vaak thuis gehouden. We moeten daar wel bij bedenken dat vrijwel elke afstand nog te voet werd afgelegd, fietsen waren zeker nog geen algemeen goed. De gemeenteraad vond dat echter niet nodig, zoals vaak was er geen geld voor een nieuwe school. Dus werd er een verzoek gericht aan de Provinciale Staten. Dat had meer succes, de gemeente werd in 1905 verplicht om toch een school te bouwen.

De familie Wissink op Sanderman stelde zijn grond gratis beschikbaar maar dat werd niet aanvaard. De school kwam net aan de andere kant van de Schipbeek en die grond moest worden aangekocht. Voor het bouwen van de school was een subsidie door de provincie toegezegd onder voorwaarde dat er tegelijkertijd een woning voor het schoolhoofd zou worden gebouwd. Toen de school gereed was wilde de gemeente er niet direct een woning bij plaatsen. Uit een brief aan de provincie blijkt waarom: *‘Het nieuwbenoemde hoofd zal gaan wonen in de thans leegstaande veearts woning in het dorp, aangezien een veearts toch vooreerst niet is te bekomen niettegenstaande het traktement van dien titularis dit jaar nog met f 360,- is verhoogd. Het komt ons ook nog niet gewenst voor een woning bij de school in het Broek te plaatsen aangezien de onderwijzers veel liever in het dorp dan in het afgelegen en onvruchtbare broek wonen. De financiën verzetten zich ook tegen het stichten van nog meer kostbare woningen.’*

Inmiddels was de school in januari 1907 in gebruik genomen. De eerste bovenmeester, zoals dat toen genoemd werd, was meester

Eelsingh. Hij bleef maar een jaar en woonde inderdaad in het dorp in de veeartswoning. De toegezegde subsidie van de provincie bleef echter uit, eerst diende ook het huis voor het hoofd der school gebouwd te worden. Nu moest de gemeente wel opdracht geven voor de bouw daarvan. Het volgende schoolhoofd bleef maar twee jaar. Nummer drie, K.Dijk, hield het zowaar acht jaar uit. Daarna werd meester G.J.Hoolt be-

Groepsfoto van alle schoolklassen met links meester Eelsingh en rechts juffrouw Wanrooy ca.1908

noemd die het kennelijk geweldig naar zijn zin had. Hij bleef Markelosebroek negen en dertig jaar trouw en leverde heel wat leerlingen af aan de maatschappij. Een andere zeer trouwe leerkracht was juffrouw Vreeman. Vanaf 1931 gaf zij maar liefst 41 jaar haar krachten aan de Brookschole.

Nog iemand die het in Markelosebroek naar de zin heeft gehad was

Groepsfoto met juffrouw Vreeman en meester Bruinsel 1967

de heer Bruinsel, hij bleef als schoolhoofd vijf en twintig jaar al zijn energie aan de jeugd daar geven. Het meesterhuis was niet langer eigendom van de gemeente, het werd in 1980 verkocht aan de heer Bruinsel. Toen die het in 1996 verkocht werd het niet langer door een schoolhoofd bewoond.

Het schoolgebouw werd in de loop der jaren regelmatig verbeterd en aangepast aan de tijd. Het eerste gebouw bestaande uit twee lokalen had de toiletten los van het schoolgebouw, erg praktisch en in die tijd was het normaal dat toiletten niet in huis maar buitenaf stonden. Later, toen er ook in die buurt riolering werd gelegd, was dat niet langer noodzakelijk en eigenlijk ongewenst. In 1920 kreeg de school er een derde lokaal bij en werden de toiletten inpandig aangebracht.

Groepsfoto voor school. Op de achtergrond het meestershuis. 1958

In de tussenliggende periode kwam er een opmerking van de inspectie dat er in het lokaal, grenzend aan die toiletten, een raam moest worden gemaakt opdat er toezicht gehouden kon worden op het toiletgebruik. Ook voor sport en buitenspel was de nodige aandacht. Zo ijverde het schoolhoofd de heer Bruinsel voor betere tegels op het schoolplein en brak hij een lans voor het verkrijgen van een speel- annex voetbalterrein toen de ruilverkaveling daar mogelijk een gelegenheid voor bood.

In 1985 werd de oude school gesloopt en een nieuwe gebouwd. De leerlingen werden tijdens de bouw opgevangen in leegstaande lokalen van de dorpsscholen en daar naartoe vervoerd met een bus. Een indicatie van geldontwaarding in 100 jaar blijkt uit vergelijking van de aanneemsom uit 1906: Fl. 6620,-- en uit 1985: Fl. 800.000,--. De laatste school was, dat moet erbij vermeld, veel groter en met modernere voorzieningen.

Na beëindiging van de eerste wereldoorlog in 1918 werd de school enige tijd gebruikt voor de opvang van Franse vluchtelingen.

In de tweede wereldoorlog diende de school in 1944 voor eerste opvang van evacuees uit Limburg. Door het oorlogsgeweld in die provincie werden velen gedwongen te evacueren.

Het onderwijs werd zo goed en zo kwaad als dat mogelijk was voortgezet op een deel of in een keuken en die lessen duurden maar kort. Na een paar uur gingen de kinderen weer naar huis, ze kregen dan wel huiswerk mee. Ook was er een schuilkelder bij de school gebouwd waarin precies alle leerlingen en de onderwijzers pasten. Bij luchtalarm kon die gebruikt worden, de ruimte daarin was maar net aan.

De Brookschoon had en heeft ook een buurtfunctie, in de avonduren wordt de schoolruimte benut door er allerlei buurtactiviteiten in te houden. Zo is het gebouw multifunctioneel. Om dit optimaal mogelijk te houden werd nog in 2002 toestemming gevraagd voor een verbouwing. Nog geen jaar later was dit door de inzet van velen uit de buurtschap gerealiseerd. O.a. werd het podium verplaatst.

Ook het onderwijs is enorm veranderd. In 1907 werd geschreven op een lei met een griffel, was er nauwelijks aandacht voor lichamelijke oefening en al helemaal niet voor creativiteit. Nu wordt er geschreven met balpen, is er veel tijd voor het omgaan met de computer, is sport en spel verplicht en wordt er ook veel tijd besteed aan de creatieve vorming van de jeugd.

Klaslokaal in 1929

Dat de Brookschoolleerlingen van veel markten thuis waren en zijn blijkt uit diverse goede prestaties. In 1992 bijvoorbeeld werd de jaarlijkse dam- en schaakwedstrijd tussen de Markelose scholen bij het dammen beslist in de finale door Petra Relker en Marco Worsink, beiden van de Brookschoole. Aan een van de jeugdboekenweken werd op een aparte manier aandacht besteed. Dat jaar was het thema 'Heksen'. 's Nachts was de school bezet door deze sprookjeswezens,

maar met behulp van een tovenaer konden de kinderen uiteindelijk toch naar binnen en een week lang genieten van allerlei verhalen, spellen en knutselwerk over heksen.

Op muziek- en acteergebied leverde deze school wel een heel bijzondere prestatie door met de musical “Een Egyptisch avontuur” mee te dingen naar de landelijke, door o.a. de Tros, uitgeschreven televisieprijs. Ze eindigde bij de laatste vier.

Samen met de school uit Stokkum werd in 1996 een milieuprijs gewonnen van Edon-Cogas. De leerlingen van groepen 7 en 8 hadden een reuze dag, eerst naar het windpark van Edon en daarna naar het pas geopende park Walibi.

Het verkeer op de Larenseweg was in de loop van de jaren veel drukker geworden. De rechte weg nodigde bovendien uit tot hard rijden. Dit leverde zeker risico's op voor de schoolgaande kinderen. In 1998 werd door de gemeenteraad besloten om de onveilige situatie aan te passen en dat besluit werd nog datzelfde jaar gerealiseerd.

Een leuk initiatief van de leerkrachten was om eens niet een ouderdag te houden maar een Opa- en Omadag. Daarvan maakten veel grootouders enthousiast gebruik. Zo leerden ze met de kinderen in het engels tellen tot honderd en merkten dat zelfs de kleinste kinderen al beter met een computer overweg konden dan zichzelf. Een paar reacties: *“Konden we het nog maar eens overdoen, vooral met zo'n lieve juf!”*, *“Vroeger was het toch wel veel strenger allemaal”* en *“Wat hebben jullie toch veel spullen beschikbaar”*.

Op de dag van het honderdjarig bestaan van de school, 8 januari 2007, werd door de oudste en jongste leerling, Sven Oosterkamp en Christel van Manen, 's morgens de Twentse vlag gehesen.

*Sven Oosterkamp en Christel van Manen
hijzen de vlag 8 januari 2007*

Verkleed naar school tijdens de viering van het honderdjarig bestaan van de Brookschole

De festiviteiten waren voor april gepland omdat in januari de temperatuur zich wel niet zou lenen voor een feest dat in een tent en buiten zou worden gehouden. Het werd een groots feest. De kinderen brachten onder meer een bezoek aan het onderwijsmuseum in Ootmarsum, hadden een ochtend met Kermispetletjes en mochten verkleed in kleren van honderd jaar geleden naar school.

Op 13 april werd een boek gepresenteerd over 100 jaar onderwijs in Markelosebroek en een dag erna was de reunie van oudleerlingen.

Tot slot nog iets dat is opgevallen: de naamgeving aan kinderen is in de loop van de jaren enorm veranderd. Op een foto uit 1918 komen deze jongensnamen voor: Jan Hendrik 2x, Hendrik Jan 2x, Hendrik, Gerrit 4x, Arend Jan, Frederik, Albert Jan 2x, Herman 2x een Egbert. Bij de meisjes treffen we: Dina 8x, Hanna 3x, Grietje, Jenneke, Mientje, Trui 2x, Mietje en Marie. Het gaat om 34 kinderen.

Kijken we naar de schoolfoto's uit 2007 dan wordt slechts één naam dubbel genoemd, bovendien zien we nauwelijks nog echt puur Nederlandse namen. De 40 kinderen heten, beginnend met de meisjes: Cynthia, Daniëlle, Demi, Elke, Esmee, Femke, Heleen, Ilse, Iris, Ivette, Karin, Kim, Kyra, Lisanne, Maaïke, Mayra, Mirai, Mirna, Nena, Renate, Renske, Romy en Wendy. En de jongens heten: Allard, Gerwin, Gijs, Jasper, Jeffrey, Jordy 2x, Jori, Kevin, Mart, Martijn, Rein, Robin, Ruben, Thijmen, Tristan en Victor. In totaal 40 kinderen en dus is dat een redelijke vergelijking met 1918. De traditionele familievoornamen zijn geheel verdwenen, geen Dina, Gerrit, Hanna of Hendrik meer.

Wat een voordeel is voor de kinderen uit Markelosebroek is het feit dat ze na de basisschool doorgaans verder studeren in Holten en dat is aanmerkelijk dichterbij voor hen dan voor degenen die uit het dorp, Stokkum of Elsen moeten fietsen.

Hoe zal het over vier en negentig jaar zijn? Bestaat de Brookschool dan nog, wordt dan het tweehonderd jarig bestaan gevierd? Hoe ziet het onderwijs er dan uit? En vinden ze terugblikkend nog iets terug van de voornamen die nu gebruikt worden? Wij zullen dat niet weten. Maar de toekomst voor de Brookschole ziet er heel rooskleurig uit.

*De nieuwe
Brookschole*

Rietwinning

Het “Venne”

Aan de voet van de Herikerberg, richting Rijssen, ligt daar het “venne”. Een klein moerasgebied, ingeklemd tussen Worsinkweg, Rijssenseweg en Herikerweg, waar vroeger riet werd geoogst en gebruikt voor dakbedekking van boerderijen. Dit stuk moeras was verdeeld in kleine perceeltjes en in bezit van verschillende eigenaren. Zo kende Markelo verschillende van deze vennen, waar in de loop der tijden delen van zijn ontgonnen en ingericht als cultuurgrond. Je ziet soms dan ook midden in het “vennegebied” een groene weide.

Het bekendste vennegebied van Markelo ligt aan de voet van de Friezenberg, het “Achterbargseveen”. Hier groeit echter weinig riet.

Het “venne” behoorde oorspronkelijk aan de marke Herike. Na de markeverdeling kregen vele eigenaren daar een perceeltje toegedeeld. Vennen zijn ondiepe plassen op de hogere zandgronden in Noord-Oost- en Zuid-Nederland. Ze liggen in nat zandlandschap, in vochtige elementen in droog zandlandschap en soms in het beekdallandschap. Verder komen er hier en daar ven-achtige levensgemeenschappen voor in sloten, zandafgravingen en wielen, op of langs de randen van hogere zandgronden en in of langs sommige verzuurde laagveenwateren. Voor goed ontwikkelde, karakteristieke levensgemeenschappen van vennen zijn een voedselarme venbodem en een voedselarme waterlaag nodig. Bovendien is het venwater in ons land van nature relatief zacht omdat daarin weinig of geen kalk opgelost is. Vennen ontvangen hun water deels direct uit de lucht en deels uit de relatief kleine en oppervlakkige grondwatersystemen die om de vennen heen liggen. In vennen die in hoofdzaak regenwater ontvangen is het venwater zuur omdat er geen of zo goed als geen kalk in het water is opgelost.

Wat is riet

Een sterke moerasplant met een wereldwijde verspreiding. Riet is een plantensoort die sterk verontreinigd water verdraagt, brak water, zuur water en is bestand tegen droogte en vorst. Volledig uitgegroeid riet is

tot 4 meter hoog. Het bovenste deel van de plant sterft af in de winter. Riet verspreidt zich door uitlopers. (wortelstokken). Riet, dat voor dakbedekking geschikt is, groeit voornamelijk in moerassen en aan de rand van zoetwatergebieden. Het riet is een plant die echt met alle winden meewaait. Het riet moet dat ook wel, want het groeit meestal op plaatsen waar de wind vrij spel heeft. Riet (Latijnse naam is *Phragmites australis*) heeft enkele eigenschappen die het de mogelijkheid geven om stormen te doorstaan. Ten eerste is riet flexibel, daarnaast is het ook nogal sterk. De flexibiliteit van riet zit deels in de buigkracht van de stengel, maar er is een tweede manier die duidelijk zichtbaar meewerkt. Na een periode met wind uit een vaste richting kunt u in een rietkraag zien hoe de plant zich staande houdt: alle bladeren wijzen in dezelfde richting. Rietbladeren zitten met een lange schede rond de stengel vast. Deze schede zit niet aan de stengel, maar er omheen. Daardoor ontstaat een huls die kan draaien rond de hoofdstengel. Zo werkt ieder blad als een windvaan en draait bij harde wind gewoon weg. De wind heeft zo bijna geen greep op de rietstengel. Riet dat geschikt is

om als dakbedekking te worden gebruikt is eenjarig, plm. 2 meter lang, dun, recht, hard en blank. De oogsttijd loopt van december tot april. Na het oogsten wordt

Riet oogsten door J.H. Potman en H.W. Potman ca. 1930

het riet in dikke bossen gebonden (veldbossen). Het riet moet van eerste kwaliteit zijn. Dat houdt in: met harde taaie vezels en rechte stoppels. Er mogen dus geen andere gewassen tussen zitten. Niet elke soort is geschikt als dekriet, er is kwaliteitsverschil. Kort en dun riet wordt gebruikt voor dakkapellen en wolfseinden, lange bossen voor de spreilaag. Kromgegroeid riet gebruikt men op plaatsen waar het

niet zichtbaar blijft en voor reparaties.

De levensduur van een rieten dak kan gemakkelijk 30 tot 50 jaar bedragen, maar blijft tenminste 25 jaar lang zijn fraaie en doelmatige werking als dakbedekking behouden. Dit is echter afhankelijk van onder andere de dakhelling, de plaatselijke situatie en omstandigheden, oriëntatie op zon en regenkant, de nabijheid van bomen, de kwaliteit van het riet en natuurlijk het onderhoud. Riet wordt al heel lang als dakbedekking gebruikt. Was het vroeger naast stro en heideplaggen de goedkoopste dakbedekking, tegenwoordig wordt het vooral toegepast bij exclusieve huizen. Daarnaast vindt vervanging van versleten rieten dakbedekking van oude bouwwerken, vaak boerenwoningen of molens, plaats.

Rietoogst

De boeren in Herike die over een perceel moeras beschikten waar riet groeide waren de winterdag bezig met het oogsten van riet. Iemand die als meisje van ca. elf jaar mee moest helpen bij de rietoogst is Mina Schreurs-Berendsen.

Zij vertelde hierover: " *Wij hadden vroeger, ook nu nog, een perceeltje riet in het venne. Dit riet oogsten gebeurde altijd als het water in het 'venne' bevroren was. Mijn opa en mijn vader die maaiden het riet terwijl mijn moeder en ik het moesten opbinden. Hiervoor gebruikten we stro dat we meenamen van huis. Regelmatig zakte je door het ijs en je ging*

Riet schonen door Jan Assink en Gerrit Willem Mensink van de Mösker 1931

vaak met natte en ijskoude voeten naar huis. Wanneer al het riet gemaaid en opgebonden was, moest het naar de weg worden gebracht waar het dan op de wagen gepakt werd. Dit moest gebeuren voordat het begon te dooien. Als het riet eenmaal bij huis was, begonnen mijn vader en opa het riet schoon te maken door het met de handen uit te krabben. Ik weet nog dat we in 1942 een heel goede rietoogst hadden en een deel, dat we zelf niet nodig hadden, hebben verkocht. Het bracht driehonderd gulden op. Voor die tijd veel geld.”

Rieten daken

Vanaf het moment dat de mens zich ging vestigen als landbouwers, werden er ook boerderijen gebouwd. Uit archeologisch onderzoek in De Es in 2003 blijkt dat er twaalfhonderd jaar geleden al boerderijen in Markelo stonden. Veel van deze boerderijen zullen vermoedelijk gedekt zijn met stro. Later kwam hier riet voor in de plaats. Markelo kende vroeger en ook nu nog een aantal rietdekkers, bijna naast het “venne” woonde de rietdekker A.J.Kloosters. De meesten van hen leverden een prima stukje vakwerk af. Een goed gelegd rieten dak gaat zoals gezegd 25 tot 30 jaar mee. Een rieten dak is circa 25 cm dik. Het riet wordt in lagen opgebracht, uiteraard onderaan te beginnen. Eerst wordt

*Bundelen van riet door
H.J. Koldenberg van erve Scheper in
Herike 1950*

een dunne laag riet over de panlatten gespreid. De bossen riet worden dan naast elkaar gelegd en hierop wordt een lat bevestigd. Deze lat wordt op de plaats gehouden door zgn. ‘knechten’. De rietbossen worden losgemaakt en het riet wordt gelijkmatig verdeeld over de ruimte. Daarna wordt over het riet een lange dikke draad gelegd.

Met een naald (halfronde ijzeren naald) wordt een dunne draad door de rietlaag gehaald achter de panlatten langs en het riet wordt dan vastgezet tussen de panlatten en een lange ijzeren draad. Met een tang kan de dunne draad stevig worden aangetrokken zodat het riet stevig vast blijft zitten. Het riet wordt met de hand en een klopper gelijkmatig verdeeld. Als het dekken klaar is, wordt het gehele dak nog met een klopper afgewerkt en geëgaliseerd, en de losse rietdeeltjes worden verwijderd.

Verdwenen

Riet wordt er in Herike niet meer geoogst. Het riet dat gebruikt wordt voor dakbedekking komt voor 40% uit Nederland, hoofdzakelijk uit de kop van Overijssel. De overige 60% wordt geïmporteerd uit landen zoals Polen, Roemenie enz. Door verdroging (onttrekken van grondwater op de Herikerberg door Vitens) en slecht onderhoud ziet men in het “venne” tussen het houtopslag hier en daar nog maar een plukje riet.

Het Cogas Cultuurfonds heeft ons verblijd met een gift van 2 000 euro te besteden aan het restaureren van ons kadastraal archief. Het betreft de restauratie van een 46-tal zogenaamde kadastrale leggers. Dit zijn omvangrijke boeken (45x30x7 cm) die ons enkele jaren geleden zijn geschonken door het kadaster te Zwolle. Hierin is handgeschreven bijgehouden hoe het eigendom van alle onroerend goed (grond en gebouwen) in Markelo gedurende de periode 1830-1960 is verlopen. Ze hebben niet alleen een historische waarde maar ze zijn ook onmisbaar bij ons onderzoek naar de geschiedenis van Markelo. Door het vele gebruik in de afgelopen bijna 200 jaar zijn deze 46 boeken nogal beschadigd en toe aan een grondige restauratiebeurt. Door deze gift van het Cogas Cultuurfonds wordt het ons mogelijk gemaakt om een begin te maken met die restauratie.

